

ETNOGRAFIK DEĞERE SAHİP HALI, KİLİM VE DİĞER DÜZ DOKUMA ESER SAHİPLERİNİN BAKIM, KORUMA VE ONARIM YAKLAŞIMLARI

Vedat ÜNALDI¹

¹Arş. Gör. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, vedat.unaldi(at)hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6692-077X

Ünalı, Vedat. "Etnografik Değere Sahip Halı, Kilim ve Diğere Düz Dokuma Eser Sahiplerinin Bakım, Koruma ve Onarım Yaklaşımları". idil, 67 (2020 Mart): s. 555-567. doi: 10.7816/idil-09-67-13

Öz

Kültürel eserler bakımından oldukça zengin olan Anadolu coğrafyasında, en çok halı, kilim ve diğere düz dokuma eserler yer almaktadır. Birçok müze, özel koleksiyon veya evlerde bu dokumalara rastlamak mümkündür. Müze veya koleksiyonlar haricinde bireysel olarak sahip olunan dokumalar, nesilden nesile aktarılmakta ve çoğunlukla aile yadigârı olarak değere görüp saklanmaktadır. Dokuma sahiplerinin büyük bir kısmı, bu korumacı yaklaşımları nedeniyle bir takım bakım ve koruma önlemleri almaktadır. Ülkemizde, özellikle tekstil eser koruma ve onarım konusunda yapılan çalışmaların yeterli düzeyde olmaması, koruma-onarım konusunda faaliyet gösteren işletme ve atölyelerden haberdar olunmaması veya bu işlemlerin maliyetleri gibi nedenlerden dolayı dokuma sahipleri, kendi imkânları dâhilinde alternatif yöntemlerle bazen yanlış müdahaleler yapmaktadır. Bu çalışmada, Etnografik değere sahip halı, kilim ve diğere düz dokuma sahiplerinin koruma ve onarımına yönelik bilgi düzeyleri ve yaklaşımları incelenmiştir. Hazırlanan 39 soruluk anket formu dokuma sahipleri ile yüz yüze veya telefonla görüşülerek doldurulmuştur. Anket soruları demografik bölüm, sahip oldukları dokumalar hakkında bilgi düzeylerinin ölçüldüğü bölüm ve koruma-onarım yaklaşımlarının belirlendiği bölüm şeklinde üç farklı kategoride hazırlanmıştır. Anket verileri SPSS paket programı ile analiz edilerek dokuma sahiplerinin bilgi düzeyi ve yaklaşımları yorumlanmıştır. Elde edilen bulgularla yapılan yanlış müdahaleler tespit edilmiş, konu hakkında öneriler sunulmuştur. Bu çalışmayla dokuma sahiplerini bakım, koruma ve onarım konusunda bilinçlendirecek ve yönlendirecek çalışmaların yapılıp alt yapısının oluşturulması planlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halı, kilim, düz dokuma, koruma, onarım

Makale Bilgisi

Geliş: 15 Ocak 2020

Düzeltilme: 29 Ocak 2020

Kabul:22 Şubat 2020

Giriş

İnsanlığın var oluşundan günümüze kadar toplumların meydana getirdiği kültürel mirasın korunarak gelecek kuşaklara aktarılması günümüzde de ortak bir sorun olarak kabul edilmekte ve üzerinde durulmaktadır. Birçok toplumda inançlar, değerler, simgeler ve sürdürülebilirlik kaygısı bazı koruma-onarım önlemlerinin alınmasına neden olmuştur. Geçmişten günümüze dek insanlar, ait oldukları toplumlara duyduğu saygı ve eserlerden daha fazla yararlanabilmek gibi sebeplerle sahip oldukları şeylerin yaşamını uzatmak istemişlerdir. Özellikle, arkeolojik ve etnografik değere sahip eserler bakımından zengin olan Anadolu topraklarında dokumalar büyük bir öneme ve yere sahiptir (Alioğlu, 2013: 7, Ahunbay, 2016: 8). Türk kültürünün en önemli değerlerinden olan dokumalar, belirli bir kesimden ziyade hemen hemen herkesin sahip olduğu ürünlerdir. Binlerce yıldır süre gelen bu kültürün devamlılığı için üretilmesi ve geliştirilmesinin yanı sıra tarihi ve kültürel değere sahip dokumaların korunması da bir o kadar önemlidir (Ünalı, 2018: 2). Türk toplumlarının yaşadığı her yerde özellikle Anadolu'da hemen her evde bir dokuma bulmak mümkündür. Bunların bazıları miras, bazıları meraklıları tarafından toplanarak oluşturulan koleksiyon ya da kendi ürettikleri dokumalardır. Geleneksel yöntemlerle günümüze kadar ulaşan bu kültürel mirasın korunması da önem arz etmektedir (Uçkan, 2013: 7, Alsaç, 1992: 7). Kültürel varlıklarının korunması konusunda 19. yüzyıl Avrupası'nda daha bilinçli yaklaşımlar sergilenmiş, Anadolu topraklarında da aynı dönemde benzer yaklaşımlar görülmüştür. Kültürel eserlerin korunmasında genellikle mimari ve arkeolojik eserler üzerinde durulurken, özellikle etnografik değere sahip dokumalara bilimsellikten uzak yöntemlerle müdahale edilmiştir (Bingöl, 1999: 9). Türkiye'de koruma ve onarım konusunda ticari faaliyetlerin gerçekleştiği birçok işyeri ve atölyede görsel olarak başarılı sonuçlar veren uygulamalar gerçekleştirilse de bilimsellikten uzak, geri dönüşü olmayan müdahale ve alternatif çözümlerle yapıldığı bilinmektedir. Bu tutum, dokuma sahiplerinin kendi yöntemlerinde de görülmektedir. Koruma ve onarım ilkeleri doğrultusunda genel olarak kabul gören; dokumanın mevcut durumunun iyileştirilmesi, mümkünse onarılmadan korunması, olduğu gibi bırakılması ya da gerekli görüldüğü durumlarda en az müdahale ile onarılması yaklaşımı göz ardı edilmekte ya da bilinmemektedir (Soysaldı ve Ünalı, 2016: 95; Anmaç, 2000: 77).

Bu bağlamda, muhteviyatı bakımından organik yapıdaki dokumalar, yanlış müdahaleler sonucunda kaybolma tehlikesi ile yüz yüze kalmaktadır. Dokuma sahiplerinin kendi imkânları dâhilinde uygulayabilecekleri yöntem ve destek alabilecekleri mecraların olmayışı kültürel varlıklarımızın yok olmasına neden olacaktır. Dokuma sahiplerinin bakım, koruma ve onarım konusunda bilinçlendirecek veya yönlendirecek çalışmaların yapılmasını amaçlayan bu çalışmada, eser sahiplerinin dokumalarının bakım ve korunmasındaki bilgi düzeyleri ve yaklaşımları ölçülerek öneriler sunulmuştur.

İnsanlık tarihinin başlamasıyla birlikte kap gereksiniminden ortaya çıkan seramik, estetik değeri ile sanat dalı olarak da sanat tarihi içerisinde yerini almıştır. "İnsanın, kili çarkta kısa sürede biçimlendirip üretim aracı olarak geliştirmesi seramik sanatının da sanayileşmesini sağlamıştır" (Yücel Ayık, 2016: 11). Seramiğin işlevsel değerinin anlaşılması ve sanayi devriminin de etkisi ile gelişerek endüstriyel anlamda günümüze kadar varlığını sürdürmüş, birçok disiplin için önemli bir malzeme olmuştur.

Yöntem

Çalışmada, bilgi edinmeyi amaçlayan, betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen veri toplama formu, 39 sorunun bulunduğu açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan veriler, etnografik değere sahip dokuması olduğu tespit edilen 82 kişi ile yüz yüze veya telefon ile görüşülerek elde edilmiştir. Dokuma sahiplerinden alınan yanıtlar SPSS paket programına girilmiş, literatüre uygunluğu ve tutarlılığı analiz edilmiştir. Ankette anlaşılmasında güçlük çekilen sorular düzeltilmiş, benzer sorular çıkartılarak son şekli verilmiştir. İkili karşılaştırmalar Chi-Square (X²) testi yapılarak değerlendirilmiş, 0,05'in altında ki p değerleri anlamlı sayılmıştır. Elde edilen tüm veriler analiz edilerek, sayı ve yüzde olarak alınan dağılımları, amaçlar paralelinde uygun başlıklar altında, tablolar halinde sunulmuş ve açıklanmıştır. Tablolara sunulan bulgular, dokuma sahipleri ile yapılan görüşmeler doğrultusunda yorumlanmıştır.

Verilerin Analizi ve Bulgular

Bu bölümde; araştırma kapsamında yer alan dokuma sahiplerinin demografik özellikleri, dokumaya ilişkin bilgileri, dokumaların hasar durumu, temizlik yöntemleri, koruma yöntemleri ve kullanım yöntemlerine ilişkin

görüşlere yer verilmiştir.

Dokuma Sahiplerine İlişkin Demografik Özellikler

Araştırma kapsamına alınan dokuma sahiplerinin cinsiyet, yaş ve öğrenim durumlarına göre dağılımı Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Dokuma sahiplerinin yaş, cinsiyet ve öğrenim durumları

Cinsiyet	N	f (%)
Kadın	70	85,4
Erkek	12	14,6
Toplam	82	100,0
Yaş		
25-34	11	13,4
35-44	28	34,1
45-54	15	18,3
55 ve üzeri	28	34,1
Toplam	82	100,0
Eğitim Durumu		
Okuma yazma bilmiyor	5	6,1
Orta öğretim	31	37,8
Yükseköğretim	46	56,1
Toplam	82	100,0

Tablo 1’e göre dokuma ürünlere sahip bireylerin %85,4’ü kadınlardan, %14,6’sı erkeklerden oluşmaktadır. Yaş dağılımına bakıldığında %47,5’inin 18-44 yaş aralığında, %52,4’ünün de 45 ve üzeri yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim düzeylerine bakıldığında %56,1’inin yükseköğretim mezunu, %37,8’i ortaöğretim mezunu, %6,1’inin de okuma yazma bilmediği görülmektedir. Büyük çoğunluğunu kadınların oluşturduğu çalışmada, Yapılan karşılıklı konuşmalardan elde edilen bilgilere göre dokuma erkeğe ait olsa da bakım ve koruma işlerinin kadınların sorumluluğunda olduğu tespit edilmiştir.

Dokumalar ile ilgili sorulara verilen yanıtların dağılımı

Dokuma sahiplerinin dokumaya ilişkin bilgileri

Araştırma kapsamına alınan dokuma sahiplerinin dokumalarının tür, yöre, malzeme ve tarih bilgilerinin dağılımı Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Dokumaların türü, yöresi, malzemesi ve tarihi bilgilerinin dağılımı

	Biliyor		Bilmiyor	
	N	f(%)	N	f(%)
Dokumanın Türü	82	100,0	0	,0
Dokumanın Yöresi	73	89,0	9	11,0
Malzeme Türü	80	97,6	2	2,4
Dokumanın tarihi (Kaç yıllık?)	65	79,3	17	20,7

Anket çalışması sonucunda katılımcıların tamamının sahip olduğu dokumanın türüne, %89’unun dokumanın ait olduğu yöreye, %97,6’sının dokumanın malzeme türüne, %79,3’ünün ise dokumanın tarihine dair bilgi sahibi olduğu görülmüştür.

Dokumaların özellikleri

Araştırma kapsamına alınan dokuma sahiplerinin dokumalarının türü dağılımı Tablo 3’te, malzeme türü dağılımı Tablo 4’te, dokumanın tarihi dağılımı Tablo 5’te, dokumaya sahip olma şekli dağılımı Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 3. Dokumanın türü dağılımı

Dokuma Türü	N	f (%)
Kilim	43	52,4
Halı	34	41,5
Cicim	3	3,7
Zili	2	2,4
Toplam	82	100,0

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların daha çok kilim dokuma eserlere sahip olduğu (%52,4), bunu halı (%41,5), cıçım (%3,7) ve zili dokumaların (%2,4) takip ettiği görülmektedir.

Tablo 4. Malzeme türü dağılımı

Malzeme Türü	N	f (%)
Yün	70	85,4
Atkısı Yün- Çözgüsü Pamuk	7	8,5
Çözgüsü Yün- Atkısı Tiftik	3	3,7
Bilmiyorum	2	2,4
Toplam	82	100,0

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların sahip olduğu dokumaların büyük çoğunluğunun yün malzemeden (%87,4) yapıldığı görülmektedir. Bunu Yün/pamuk karışımı (%8,5) ve Yün/tiftik karışımı (%3,7) takip etmektedir. Katılımcılardan yalnız %2,4'ü bilmiyorum cevabı vermiştir.

Tablo 5. Dokuma tarihi dağılımı

Tarihi	N	f (%)
30-49 yıllık	9	11,0
50-74 yıllık	32	39,0
75-99 yıllık	10	12,2
100 ve üzeri	14	17,1
Bilmiyorum	17	20,7
Toplam	82	100,0

Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların sahip olduğu dokumaların çoğunun (%39,0) 50-74 yıllık olduğu görülmektedir. Bunu 100 yıl ve üzeri tarihe sahip olan dokumaların (%17,1) ve 75-99 yıllık tarihe sahip olan dokumaların (%12,2) takip ettiği görülmektedir.

Tablo 6. Dokumaya sahip olma şekli dağılımı

Sahip olma şekli	N	f (%)
Miras	35	42,7
Satın alma	21	25,6
Bireysel üretim	10	12,2
Hediye	16	19,5
Toplam	82	100,0

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun (%42,7) dokumalara miras yolu ile sahip olduğu görülmektedir. Bunun dışındakilerin satın alma (%25,6), bireysel üretim (%12,2) ve hediye (%19,5) gibi yöntemlerle dokumalara sahip oldukları belirlenmiştir.

Dokuma sahiplerinin dokumaların hasar durumuna ilişkin görüş ve değerlendirmeleri

Ankete katılanların %93,9'unun dokumaları için profesyonel bir inceleme hizmeti almadıkları tespit edilmiştir. %3,7'si akademik, . %2,4'ü ise uzman desteği aldıklarını belirtmişlerdir. Dokumaların hasar dağılımı Tablo 7'de, onarım türü dağılımı Tablo 8'de, onarım hizmetinin alındığı yer ve memnuniyet derecesi dağılımı da Tablo 9'da verilmiştir.

Ankete katılanların %57,3'ünün dokumalarında hasar bulunduğu %42,7'sinin ise dokumalarında hasar bulunmadığı öğrenilmiştir. Hasar olmadığını söyleyen katılımcıların büyük bir bölümünün dokumalarının yapısal bütünlüğünü koruyor olmasını esas aldıkları, ağarma, solma veya renk kaybı gibi durumları göz önünde bulundurmadıkları tahmin edilmektedir.

Tablo 7 incelendiğinde, %85,1'inde yanlış temizlik ve müdahalelerden dolayı ağarma/solma, %55,3'ünde güneş ve çevresel nedenlerden dolayı ağarma/solma, %38,3'ünde saçak kaybı, %21,3'ünde farklı kullanımlar için kesme ya da birleştirme, %27,6'sında küf ya da mantar, kemirgenler, yanma, böcek, vb. etkenlerden kaynaklanan hasarlar görülmektedir.

Tablo 7. Hasar dağılımı

Hasar	N	f (%)
Yanlış temizlikten dolayı ağarma/solma	40	85,1
Çevresel nedenlerden dolayı ağarma/solma	26	55,3
Saçak kaybı	18	38,3
Farklı kullanımlar için kesme ya da birleştirme	10	21,3
Küf ya da mantar	2	4,3
Kemirgenler	1	2,1
Yanma (yangın, soba yanığı, sigara vb.)	1	2,1
Böcek/Güve	1	2,1
Diğler	8	17,0
Toplam	82	100,0

Katılımcıların %15,9'unun dokumalarına onarım işlemi yapıldığı, %84,1'inin ise dokumalarına herhangi bir onarım işlemi uygulanmadığı tespit edilmiştir. Onarım işlemi yapıldığını belirten 13 kişiden alınan cevaplar doğrultusunda, onarım türü dağılımı Tablo 8'de onarım hizmetinin alındığı yer ve memnuniyet dereceleri ile ilgili dağılımlar Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 8. Onarım türü dağılımı

Onarım Türü	N	f (%)
Hasarlı bölgelerin sağlamlaştırılması	9	11,0
Eksik yerlerin tamamlanması	2	2,4
Hasarlı bölgelerin uzaklaştırılması	2	2,4
Onarım yapılmamıştır	69	84,1
Toplam	82	100,0

Tablo 8 incelendiğinde hasarlı dokumalara en fazla hasarlı bölgelerin sağlamlaştırılması yönünde bir onarım uygulamasının yapıldığı (%11,0) görülmektedir.

Tablo 9. Onarım hizmetinin alındığı yer ve memnuniyet derecesi dağılımı

Onarımın yapıldığı yer	Memnuniyet derecesi	N	f (%)
Bireysel onarım	Yeterli	2	15,4
	Kısmen yeterli	4	30,4
	Yetersiz	2	15,4
	Toplam	8	61,5
Özel işletme-atölye	Yeterli	2	15,4
	Kısmen yeterli	3	23,1
	Yetersiz	0	0
	Toplam	5	38,5

Tablo 9 incelendiğinde onarım yaptıran katılımcıların %61,5'inin onarım işlemlerini kendisinin yaptığını, %38,5'inin ise özel işletme ya da atölyeden onarım hizmeti aldığını göstermektedir. Bireysel onarım uygulamalarında katılımcıların %30,4'ü tarafından kısmen yeterli, %15,4'ü tarafından yeterli ve %15,4'ü tarafından yetersiz bulunduğu; Özel işletme ya da atölyeden alınan onarım hizmetinin ise %23,1'inin kısmen yeterli, %15,4'ünün ise yeterli düzeyde bulunduğu görülmektedir.

Dokuma sahiplerinin dokumaların temizlik işlemlerine ilişkin görüş ve değerlendirmeleri

Anket çalışması sonucunda katılımcıların %92,7'si temizlik işlemi yaparken, %7,3'ünün yapmadığı görülmüştür.

Tablo 10. Temizlik işlemleri için nereden destek alındığı dağılımı

Destek Türü	N	f (%)
Kendim	63	82,9
Temizlikçi	9	11,8
Özel işletme- atölye	4	5,3
Toplam	76	100,0

Dokumaların temizlik işlemleri için alınan desteklerin dağılımı Tablo 10'da, temizlik yöntemlerinin dağılımı da Tablo 11'de, ıslak temizlik sıklığının dağılımı Tablo 12'de, kullanılan sabunların/deterjanların dağılımı Tablo 13'te, yüzeysel temizlik yöntemi ve sıklığının dağılımı Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 10 incelendiğinde temizlik işlemlerini en çok kendilerinin yaptığı (%82,9), sonra temizliğinin yaptığı (%11,8), en son da özel işletme ya da atölyelerde (%5,3) yapıldığı görülmektedir.

Tablo 11. Temizlik yöntemlerinin dağılımı

Temizlik yöntemi	N	f (%)
Yüzeysel Temizlik	27	35,5
Islak temizlik	6	7,9
Hem ıslak hem yüzeysel temizlik	43	56,6
Toplam	76	100,0

Tablo 11 incelendiğinde temizlik yöntemlerinden %35,5 ile yüzeysel temizlik, %7,9 ile ıslak temizlik, %56,6 ile de her ikisi de cevabının verildiği görülmektedir.

Tablo 12. Yapılan ıslak temizlik sıklığının dağılımı

Islak temizlik sıklığı	N	f (%)
Yılda bir kez,	22	26,8
Üç ila beş yılda bir	11	13,4
Mevsim geçişlerinde	9	11,0
Yalnız bir kez	7	8,5
Hiç	33	40,2
Toplam	82	100,0

Tablo 12 incelendiğinde katılımcıların %26,8'inin yılda bir kez, %13,4'ünün üç ila beş yılda bir, %11,0'ının mevsim geçişlerinde, %8,5'inin yalnız bir kez ıslak temizlik yaptığı, %40,2'sinin ise hiç ıslak temizlik yapmadığı görülmektedir.

Tablo 13. Temizlik işlemlerinde kullanılan sabunların/deterjanların dağılımı

Temizlik malzemesi	N	f (%)
Sabun Tozu	15	30,6
Arap Sabunu	14	28,6
Toz deterjan	7	14,3
Halı şampuanı	6	12,2
Organik halı şampuanı	6	12,2
Bulaşık deterjanı	5	10,2
Sirkeli su	3	6,1
Zeytinyağlı sabun	2	4,1
Ağaç külü	1	2,0
Çamaşır suyu	1	2,0
Sıvı deterjan	1	2,0

Tablo 13 incelendiğinde katılımcılara yöneltilen çoktan seçmeli temizlik malzemesi sorusuna katılımcıların %30,6'sı sabun tozu, %28,6'sı arap sabunu, %14,3'ü toz deterjan, %12,2'si halı şampuanı, %12,2'si organik halı şampuanı %10,2'si bulaşık deterjanı, %6,1'i sirkeli su, %4,1'i zeytinyağlı sabun, %2,0'ı ağaç külü, %2,0'ı çamaşır suyu ve %2,0'ı ise sıvı deterjan cevabı verdikleri görülmektedir.

Katılımcılara, birden fazla seçim yapabilecekleri yüzeysel temizlik yöntemi ve sıklığı sorusu yöneltilerek dağılımları Tablo 14'te verilmiştir. Tablo 14 incelendiğinde, katılımcıların %69,5'inin belirli dönemlerde süpürdüğü %30,5'inin hiç süpürmediği, %40,2'sinin belirli dönemlerde sildiği %59,8'inin hiç silmediği, %50,0'ının belirli dönemlerde havalandırdığı %50,0'ının hiç havalandırmadığı, %25,6'sının belirli dönemlerde çırptığı %74,4'ünün ise hiç çırpmadığı görülmektedir.

Tablo 14. Yüzeysel temizlik yöntemi ve sıklığının dağılımı

	Yüzeysel temizlik yöntemi							
	Süpürme		Silme		Havalandırma		Çırpma	
Yüzeysel temizlik sıklığı	N	f (%)	N	f (%)	N	f (%)	N	f (%)
Haftada bir	31	37,8	3	3,7	0	,0	0	,0
Ayda bir	2	2,4	1	1,2	0	,0	0	,0
3 ayda bir	0	,0	7	8,5	2	2,4	0	,0
Mevsim geçişlerinde	13	15,9	14	17,1	25	30,5	14	17,1
Yılda bir	11	13,4	8	9,8	14	17,1	7	8,5
Hiç	25	30,5	49	59,8	41	50,0	61	74,4
Toplam	82	100,0	82	100,0	82	100,0	82	100,0

Dokuma Sahiplerinin dokumaların Bakım, koruma ve onarım işlemlerine yönelik görüş ve değerlendirmeleri

Katılımcılara yöneltilen "Dokumaların bakım ve koruma işlemlerine yönelik bir eğitim ya da bilgilendirme aldınız mı?" sorusuna katılımcıların %90,2'si hayır cevabı verirken, %9,8'i evet cevabı vermiştir. Eğitim ya da bilgilendirme almayanların %89,0'ının almak istediği, %11,0'ının da herhangi bir eğitim ya da bilgilendirme almak istemedikleri görülmektedir. Olumlu yanıt verenlerin %35,1'i uzman, kurs veya atölyelerden, %54,1'i internetten, %74,3'ü de kitaplardan eğitim ya da bilgilendirme almak istedikleri görülmüştür.

Dokuma Sahiplerinin dokumalarını kullanma ve saklanma yöntemlerine yönelik görüş ve değerlendirmeleri

Araştırma kapsamına alınan dokuma sahiplerinin dokumalarının kullanım sıklığı ve yöntemleri dağılımı Tablo 15'te, saklama yöntemlerinin dağılımı Tablo 16'da, saklama şekillerinin dağılımı Tablo 17'de, kovucu kullananların dağılımı Tablo 18'de, kullanılan kovucuların dağılımı Tablo 19'da verilmiştir.

Ankete katılanların %31,7'sinin dokumalarını sürekli kullanırken %23,2'sinin belirli dönemlerde kullandığı, %45,1'inin ise hiç kullanmayıp sakladığı görülmüştür. Kullanım sıklığı ve yöntemlerinin dağılımı Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. Kullanım sıklığı ve yöntemlerinin dağılımı

Kullanma yöntemi	Kullanma sıklığı					
	Sürekli kullananlar		Belirli zamanlarda kullananlar		Kullanmayıp saklayanlar	
	N	f (%)	N	f (%)	N	f (%)
Yere Sererek	23	28,0	19	23,2	0	,0
Duvara Asılı/ Sergileyerek	3	3,7	0	,0	0	,0
Saklama	0	,0	0	,0	37	45,1
Toplam	26	31,7	19	23,2	37	45,1

Tablo 15 incelendiğinde katılımcıların %28,0'ı sürekli, %23,2'si ise belirli zamanlarda yere sererek kullanırken, %3,7'sinin sürekli duvara asılı/sergileyerek kullandığı ve %45,1'inin de dokumalarını sakladıkları görülmektedir.

Tablo 16. Saklama yöntemlerinin dağılımı

Saklama yöntemi	N	f (%)
Dolapta	27	48,2
Yüklük	9	16,1
Çatı, depo, bodrum kat	8	14,3
Sandıkta	6	10,7
Gardırop yanı ya da üstü	4	7,1
Kutu	2	3,6
Toplam	56	100,0

Tablo 16 incelendiğinde katılımcıların, dokumalarını en çok sırasıyla %48,2'sinin dolapta, %16,1'inin yüklükte, %14,3'ünün çatı, depo ya da bodrum katta, %10,7'sinin sandık içerisinde, %7,1'inin gardırop yanı ya da üstünde ve %3,6'sının ise kutu içerisinde sakladıkları görülmektedir.

Tablo 17. Saklama şekillerinin dağılımı

Saklama yöntemi	N	f (%)
Katlayarak (açık bir şekilde)	19	33,9
Katlayarak (beze sarılı bir şekilde)	13	23,2
Rulo (beze sarılı bir şekilde)	18	32,1
Rulo (açık bir şekilde)	3	5,4
Bez torba içerisinde	3	5,4
Toplam	56	100,0

Tablo 17 incelendiğinde katılımcıların dokumalarını sırasıyla %33,9'unun açık şekilde katlayarak, %23,2'sinin beze sarılı katlayarak, %32,1'inin beze sarılı rulo şeklinde %5,4'ünün açık rulo şeklinde, %5,4'ünün de bez torba içerisinde sakladığı görülmektedir.

Tablo 14 ve 15 ikili analizi incelendiğinde sandık içerisinde; katılımcıların %66,7'si açık şekilde katlayarak, %16,7'si beze sarılı katlayarak, %16,7'si beze sarılı rulo şeklinde saklamakta. Dolap içinde; %25,9'u açık şekilde katlayarak, %25,9'u beze sarılı katlayarak, %7,4'ü açık rulo şeklinde, %37,0'ı beze sarılı rulo şeklinde, %3,7'si de bez torba içerisinde saklamakta. Çatı, depo ya da bodrum katta; %12,5'i açık şekilde katlayarak, %50,0'ı beze sarılı katlayarak, %12,5'i beze sarılı rulo şeklinde, %25,0'ı da bez torba içerisinde saklamakta. Gardırop yanı ya da üstünde; %25,0'ı açık şekilde katlayarak, %25,0'ı açık rulo şeklinde, %50,0'ı beze sarılı rulo şeklinde saklamakta. Yüklükte; %66,7'si açık şekilde katlayarak, %11,1'i beze sarılı katlayarak, %22,2'si beze sarılı rulo şeklinde saklarken yalnızca %10,5'i kutu içerisinde beze sarılı rulo şeklinde saklamaktadır. Anket çalışması sonucunda, zararlılardan korunmak için herhangi bir yöntem biliyor musunuz sorusuna katılımcıların %64,6'sı biliyorum, %35,4'ü ise bilmiyorum cevabı verirken, bilenlerin büyük çoğunluğunun bu yöntemleri ailesinden (%96,2) öğrendiği görülmüştür. Katılımcıların %45,1'i dokumalarını zararlılardan korunmak için kovucu kullanırken, %54,9'unun kullanmadığı görülmüştür.

Tablo 18. Kovucu kullananların dağılımı

Kovucu kullanımı	Kullanım sıklığı					
	Sürekli kullananlar		Belirli zamanlarda kullananlar		Kullanmayıp saklayanlar	
	N	f (%)	N	f (%)	N	f (%)
Kovucu Kullananlar	4	15,4	11	47,9	22	59,5
Kovucu Kullanmayanlar	22	84,6	8	42,1	15	40,5
Toplam	26	100,0	19	100,0	37	100,0

Tablo 18 incelendiğinde dokumasını sürekli kullananların %15,4'ü kovucu kullanırken %84,6'sının kullanmadığı, belirli zamanlarda kullananların %47,9'u kovucu kullanırken %42,1'inin kullanmadığı ve dokumasını kullanmayıp saklayanların %59,5'i kovucu kullanırken %40,5'inin kullanmadığı görülmüştür.

Tablo 19. Kullanılan kovucuların dağılımı

Kullanılan kovucular	Toplam	
	N	f (%)
Naftalin	18	48,6
Çıra	6	16,2
Defne Yaprağı	3	8,1
Sabun-Sabun tozu	3	8,1
Kekik	2	5,4
Böcek ilacı	2	5,4
Güve otu	1	2,7
Ağaç külü ile yıkama	1	2,7
Sarımsak, karanfil ve ceviz kabuğu	1	2,7
Toplam	37	100,0

Tablo 19 incelendiğinde zararlılardan korunmak için kullanılan kovuculara katılımcıların %48,6'sı naftalin, %16,2'si çıra, %8,1'i defne yaprağı, %8,1'i sabun ya da sabun tozu, %5,4'ü kekik, %5,4'ü böcek ilacı, %2,7'si güve otu, %2,7'si ağaç külü ile yıkama, %2,7'si sarımsak, karanfil ve ceviz kabuğu karışımı cevaplarını verdiği görülmüştür. Anketin sonunda tüm katılımcılara birden fazla seçim yapabilecekleri soruya katılımcıların %87,8'i dokumasını çocuklarına bırakacağı, %19,5'inin müze veya özel bir koleksiyona bağışlayacağı, %13,4'ünün de

uygun bir teklif gelmesi halinde satabileceği cevaplarını vermişlerdir.

Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışmada, dokuma sahiplerinin elinde bulunan eserler hakkında bilgisi olup olmadığı, bakım ve koruma işlemleri hakkında yeterli bilgi ve beceriye sahip olup olmadıkları vermiş oldukları cevaplarla ölçülmüştür. Hazırlanan anket için katılımcılar belirlenirken yakın çevreden bilgi alınıp referans olunmaları istenmiş ve katılımcılarla yüz yüze veya telefon ile görüşerek bu çalışma yapılmıştır. Çalışmanın en önemli sınırlılıklarından biri güven hissi, biri de hafıza faktörü olmuştur. İlk başta insanlara dokumaları hakkında sorular sorulması, dokuma sahiplerinin önyargılı bir tutum sergilemelerine yol açmış ve sorulara cevap vermekten kaçınmıştır. Bu da yakın geçmişte yaşanan eski eser hırsızlıkları, değerinin çok altında fiyat teklifi ile kandırılma korkusu gibi nedenlere dayandığı düşünülmektedir. Bu nedenle sınırlı sayıda katılımcı ile yapılan ankette verilen cevaplarda, bakım, koruma ve onarım konusunda bilgi düzeyleri ve yaklaşımları yorumlanmış, bazı yanlış tutum ve uygulamalar görülmüştür. Temizlik, kullanım ve saklama yöntemlerinde dokuma sahiplerinin imkânları dâhilinde alternatif çözümlerle ya da kulaktan dolma bilgilerle yaptıkları saptanmıştır.

Miras, satın alma, hediye veya kendisi dokuyarak sahip oldukları dokumaların türü, yöresi, malzemesi ve tarihi hakkındaki sorularda, eğitim ve yaş düzeyleri fark etmeksizin katılımcıların büyük bir bölümünün bilgi sahibi olduğu görülmektedir (Tablo 2). Etnografik eserlerin bakım ve korunması konusunda dikkate alınması gereken ilkeler göz önüne alındığında, bu işi yapan özel işletmelerin hatalı ve geri dönüşü olmayan müdahalelerde bulunduğu bilinmektedir.

Tablo 7 incelendiğinde, hasar olduğunu belirtenlerin büyük çoğunluğu yanlış temizlik ve çevresel etkenlerden dolayı ağarma/solma yanıtlarını vermiştir. Ortalama 75 yıllık olan dokumalarda bu gibi hasarların görülmesi özellikle yanlış müdahalelerden dolayı kaçınılmazdır. Tablo 8 ve 9 incelendiğinde, onarımdan önce korumanın yapılması yönünde kabul gören görüşün aksine dokuma sahibinin bilgisi olmaması, maddi yönden alternatif çözümlere yönelmesi ya da işletme ve atölyelerin tamamen ticari kaygılarla yaklaşması, yapılan müdahalelerin dokuma sahiplerince yeterli bulunmaması ile sonuçlanmıştır. Dokumalarında hasar olduğunu belirtenlerin büyük bir çoğunluğunda, solma veya ağarma gibi hasarlara uğradığı göz önüne alındığında, hasar yoktur diyen dokuma sahiplerinin bu gibi durumları yok saymaları, dokumanın gelecekteki durumu için kötü sonuçlanabilecek sorunlara yol açacaktır.

Genel olarak temizlik işlemlerini eser sahiplerinin kendilerinin yaptığı ve Tablo 12'de görüleceği üzere ıslak temizlik uygulamaları konusunda, hatalı yaklaşım ve tutumları görülmektedir. Örneğin, sürekli kullandığını belirten 28 kişiden 8'i hiç ıslak temizlik yapmazken, kullanmayı saklayan 33 kişiden 15'i belirli dönemlerde ıslak temizlik yapmıştır. Tarihi bakımdan öneme sahip dokumaların temizlik yöntemlerinden biri olan ıslak temizlik işlemi dinamik bir süreçtir (Ünaldi, 2019: 1341, Judith ve Graaff, 1968: 123). Muhteviyatı bakımından hassas olan dokumaların zaman, bulunduğu ortam koşulları ve dış etkenlere karşı mukavemeti azaldığından, yanlış yapılan ya da zamanında yapılmayan müdahaleler ile hasar görebilme olasılıkları artmaktadır (Soysaldı, 2017: 185). Tablo 11'deki sabunlar göz önüne alındığında, kullanılmayıp saklanan bir dokumanın belirli periyotlarla ve yanlış sabunlarla ıslak temizliğe tabi tutulması dokuma için doğru bir yaklaşım olamaz. Aynı şekilde sürekli kullanılan bir dokumanın da yalnızca yüzeysel olarak temizlenmesi de ileride oluşabilecek hasarları artırarak bozulma sürecini hızlandıracaktır. Sürekli kullanılan bir dokumanın daha derinlerine nüfus eden kirlerin temizlenmesi gerekmektedir. Bu da ancak gerekli görüldüğü durumlarda ıslak temizlik ile olabilir (Soysaldı, 2012: 66, Seçkin, 2013: 100). Tarihi tekstillerin temizlik işlemlerinde özellikle yüzey aktif madde kullanımında çok dikkatli ve seçici olunmalıdır. Islak temizlikte kullanılan yardımcı maddeler yüzey aktif madde, sürfaktan, sabun veya deterjan olarak adlandırılmaktadır (Uçar, 1998: 57). Suda çözüldüğünde katı yüzeylerdeki kir ve yabancı maddeleri sökerek uzaklaştıran yüzey aktif maddeler ile oluşturulan yıkama solüsyonları hazırlanırken dikkat edilmesi gereken en önemli husulardan birisi dokuma için uygun ve yeterli oranda kullanımıdır (Larochette, 2012: 25, Stavroudis, 2009: 18). Yıkama solüsyonlarının hazırlanmasında kullanılan iki ana sürfaktan sınıfı vardır. Bunlar, anyonik ve non-iyoniktir. Anyonik yüzey aktif maddelerin hidrofilik yapıları pozitif yüklü katyonlara iyonize olurken, iyonik olmayan yüzey aktif maddeler suda iyonize olmazlar. Anyonik sürfaktanlar pamuk ve keten gibi selülozik lifler için daha etkili olurken, yün ve ipek gibi proteinli lifler için iyonik olmayan sürfaktanların kullanılması daha uygundur (Moe, 2014: 6).

Tablo 13'te görüldüğü üzere sabun seçiminde bazı yanlış kullanım ve tutumlar görülmektedir. En çok kullanılanlardan sabun tozu, piyasada birçok marka ve türde satılmaktadır. İçeriklerinde ağartıcılar, eser miktarda

parfüm ve köpürmeyi artırıcı maddeler ihtiva etmektedir. Üretim amacı günümüz tekstilleri için uygun olsa da tarihi tekstillerin temizliğinde kullanılması renk akması/solması ya da uzun dönemde liflerin yapısında hasara neden olabileceği unutulmamalıdır (Stone, 2010: 177). Sabun tozu ile yakın oranda arap sabunu kullanımı da yine aynı şekilde uzun vadede özellikle yün lifinde keçeleşme ve sertleşme gibi sorunlara yol açacaktır (Soysaldı, 2017: 188). Tabloda leke çıkarmada çok etkili olan ve içeriklerine bakıldığında olması gereken non-iyonik maddenin %5'lerde olduğu görülen çamaşır toz deterjanlarının kullanımı söz konusudur. Verilen cevaplardan bir diğeri de halı şampuanı ya da organik halı şampuanı gibi sabunlardır. Aslında tarihi tekstillerden ziyade günümüz dokumaları için üretilen bu sabunların tercihinde ve kullanımında dikkatli olunmalıdır. Bu sabunlar daha yeni üretim olarak yün, yün-pamuk, yün-polyester, pamuk-naylon gibi karışımlarda etkili olurken, uzun vadede tarihi dokumalar için hasar verebileceği göz önünde bulundurulmalı, kullanımından kaçınılmalıdır. Katılımcılar tarafından diğere seçenekler arasında ciddi hasara neden olacak çamaşır suyu, bulaşık deterjanı ve sıvı deterjan gibi yanlış deterjan seçimi ve kullanımı söz konusudur. İçerikleri bakımından çok güçlü etkiye sahip olan bu maddelerin kullanımından kesinlikle kaçınılmalıdır. Aksi takdirde geri dönüşü olmayan hasar ve kayıplara neden olacaktır. Ayrıca katılımcılardan bir kişi diğerelerinden çok farklı olarak ağaç külü ile yıkadığı cevabını vermiştir. Neden kullandığı Tablo 1'de görüleceği üzere ağaç külü ile yıkadığında bir sonraki yıkamaya kadar zararlılardan korunacağını ifade etmiştir. Böyle bir uygulamanın zararlıların uzaklaştırılmasında etkili olup olmadığı ve hasar vermeden leke çıkarmada etkili olduğu deneysel olarak araştırılmalıdır. Yıkama yardımcı maddeleri kullanımı konusunda katılımcıların yönelimlerinin ulaşılabilirlik ve imkânlar dâhilinde olduğu görülmektedir. Bu nedenle yakın geçmişte bir araştırma yapılmış, Türkiye'de herkesin ulaşabileceği ve tarihi tekstillerin temizlenmesinde kullanılacak bir sabunun olmadığı görülmüştür. Araştırma kapsamında yurtdışındaki bazı laboratuvarlarda geliştirilerek kullanılan sabunlar incelenmiş, . Bu eksikliğin giderilmesi adına alternatif iki yıkama sabunu geliştirilmiştir. Yapılan deneysel çalışma ve testler sonucunda olumlu sonuçlar elde edilmiş ve yayınlanmıştır (Ünalı ve diğere, 2018: 1191).

Aktif koruma yöntemlerinden olan yüzeysel temizlik işlemlerinin belirli periyotlarla doğru şekilde yapılması, dokumaların ömrünü uzatacağı gibi hasar görme ihtimalini de azaltacaktır. Tablo 14 incelendiğinde, yüzeysel temizlik yöntem ve sıklıkları, ıslak temizlik uygulamalarına göre daha iyi bir yaklaşımla sergilendiği görülmektedir. Katılımcılara yöneltilen sorulardan çırpma ve silme şıklarına bakıldığında, tarihi değere sahip bir dokumaya geri dönüşü olmayacak hasar verme ihtimali yüksek olacaktır. Özellikle çırpma işlemi dokumanın yapısal bütünlüğünü bozarak yırtılma/kopma veya doku/lif kayıplarına neden olacağından bu tarz müdahalelerden uzak durulmalıdır. Katılımcıların büyük çoğunluğunda, anket yapılırken bakım ve koruma işlemlerinin önemi konusunda farkındalığın oluştuğu gözlemlenmiş ve bazı katılımcılar tarafından da bu konu hakkındaki eksiklikleri sözlü olarak dile getirilmiştir. Herhangi bir eğitim ya da bilgilendirme almamış kişilerin tamamına yakını destek almak istediklerini belirtmiş, basit, ulaşılabilir ve pratik olması bakımından sırasıyla internet, kitap ve katılımcıların az bir kısmı da uzman, kurs veya atölyelerden almak istediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 16'da saklama yöntemi ve yeri konusunda verilen yanıtlar incelendiğinde de hatalı yaklaşım ve tutumların olduğu görülmektedir. Etnografik değere sahip kültürel öğelerin saklanmasında uygun kaplar ve yardımcı destek malzemeler kullanılarak korunması, önleyici bakımın önemli bir adımıdır (Tetreault, 1999: 1). Genellikle bir öğeyi korumak için en iyi yol bir kap içinde saklamaktır. Bu, dokumanın hem temiz kalmasını hem de dış etkenlerden koruyarak uzun süre hayatta kalmasını sağlayacaktır. Özellikle bütün tekstil çeşitleri arasında yün malzemeli ürünler olan dokumalar böceklerle, mikroorganizmalara ve elverişsiz ortam koşullarına karşı en hassas olanıdır (Ogden ve Frisina, 2004: 5). Bu nedenle dokumaların saklandıkları ortam, malzeme ve yöntemlerin seçimi de önemli bir problem olabilmektedir. Dokumanın depolanması için seçilen yöntemler dokumanın durumuna, türüne ve büyüklüğüne göre değişiklik gösterebilir (CCI Notes 13/3, 2008: 2). Tablo 16 ve 17'de saklama yerleri ve yöntemlerine verilen cevaplara bakıldığında, katılımcıların yarısından fazlasının dokumalarını katlayarak açık bir şekilde ya da beze sarılı bir şekilde muhafaza ettikleri görülmektedir. Farklı bölge ya da ortamlarda olsalar da katlayarak saklama eyleminde dikkatli olunmalıdır. Uzun süre hareket etmeden katlı şekilde kalan bir dokumanın kat yerlerinde renk ve yapısal bozuklukların oluşması kaçınılmazdır. Hatta katlı bir dokumanın üzerine başka bir malzemenin koyulması da kat yerlerinde baskı yapıp ezerek (özellikle havlı dokumalarda) büyük bir soruna neden olabilmektedir. Mümkün olduğunca bu durumlardan kaçınılmalı ya da kat yerlerinde tampon kullanarak dokumada meydana gelebilecek stres azaltılmalıdır (Soysaldı, 2017: 184). Katlanarak saklananların yarısı daha doğru bir yaklaşımla beze sararken, kalan yarısı açık bir şekilde saklamıştır. Katlanan bir dokuma altında, üstünde veya yanında farklı bir malzeme olsa da açıkta kalan kısımlar iç kısımlara göre kirliliğe, ortam şartlarına ve ya ışığa maruz kalacaktır. Uzun süre bu gibi etkilere maruz kalan kısımdaki bozulmalar iç kısımlardan daha hızlı ilerleyeceği

için dokumanın yapısal ve görsel bütünlüğünü bozacak durumlar meydana gelecektir. Rulo şeklinde saklayanların büyük bir çoğunluğu beze sararak muhafaza ederken bir kısım katılımcı dokumayı açık bırakmıştır. Özellikle, kullanmayı saklayanların bu yaklaşımı doğru olamamakla birlikte dokumalarının açıkta kalan kısımlarında bozulma sürecinin hızlanması da kaçınılmaz olacaktır. Saklama yerleri olarak belirtilen iç mekân bölümleri, dokuma sahiplerinin imkânları dâhilinde belirledikleri yerlerdir. Özellikle müzelerde dokumaların saklanması için oluşturulan ortamların ev ya da sivil yapılarda da oluşturulmasını beklemek pek doğru bir yaklaşım olamayabilir. Bu nedenle dokuma sahiplerine muhafaza etme konusunda uygun ortamları oluşturulabilmeleri için bilgilendirme amaçlı çalışmaların yapılması ve duyurulması da bu bakımdan önem arz etmektedir.

Tablo 19 incelendiğinde birçok kişi tarafından bilinen bazı kovucu türleri tercih ettikleri görülürken, farklı tür kovucularda görülmektedir. Katılımcıların çok büyük kısmı ailesinden öğrenmiş oldukları yöntemleri uygularken sonuçlarından memnun kaldıklarını belirtmişlerdir. Kovucu kullananların yarısına yakını naftalin kullandığını belirtmiştir. Bilinenin aksine son yapılan araştırmalarda naftalin ve türevi maddelerin uzun vadede etkili olmadığı, ve insan sağlığı açısından da ciddi riskler taşıdığı bilinmektedir (Soysaldı, 2017: 185, Kiraz, 2015: 200). Uzman desteği alarak zararlılardan korunan katılımcı bitkisel ilaç ve böcek ilacı kullanmış ve etkili olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Verilen diğer cevaplara bakıldığında, konu ile ilgili bazı yöntemlerin hiç araştırılmadığı görülmektedir. Verilen cevaplarda bahsi geçen çıra, kekik, karanfil, sabun vb. maddelerin zararlıların uzaklaştırılmasında etkili olup olmadığı hakkında bilimsel çalışmalar yapılmadan yorum yapmak doğru olmayacaktır.

Sonuç olarak, tarihi değere sahip dokumaların gelecek nesillere aktarılması konusunda bilimsel çalışmaların artarak, eser sahiplerinin de bilgilendirilmesi gerekmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun bakım ve koruma yöntemleri ile ilgili bilgi ve eğitim almak istedikleri göz önüne alındığında, bu tarz bilgilendirmelerin her kesimden dokuma sahibinin ulaşabileceği, anlayabileceği ve uygulama olarak pratik önerilerin yer alacağı kitapların ve internet ortamındaki yayınların duyurulması önem arz etmektedir. Özellikle kolay ve her yerden ulaşabilecekleri hatta müze ve ören yeri girişlerinde temin edebilecekleri tanıtım ve bilgilendirme kitapçıkları dağıtılabilir ya da satılabilir. Bu da, dokuma sahiplerinin kendilerinin uygulayabileceği yöntem ve uygulamaların daha sağlıklı yapılmasına ve kültürümüzün önemli parçalarından olan halı, kilim ve diğer düz dokuma eserlerin gelecek nesillere aktarılmasında çok büyük katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Ahunbay, Zeynep. *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. İstanbul: Tunçbay Matbaacılık, 2016.
- Alioğlu, Füsün. "Koruma Kavramları ve koruma Süreci". Uçkan, Y. O. (Editör). *Restorasyon ve Koruma İlkeleri*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 2013: 98-124.
- Alsaç, Üstün. *Türkiye'de Restorasyon*. Ankara: İletişim Yayınları, 1992.
- Anmaç, Elvan. "Tekstil Ürünleri Konservasyonun Temel İlkeleri", I. Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokiyumu. 2000. Ankara: 75-80.
- Bingöl, Işık. "Türkiye'de Konservasyonun Tarihi". I. Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokiyumu. 1999. Ankara: 9-17.
- Canadian Conservation Institute, CCI Notes 13/3, (2008). Rolled Storage for Textiles, <https://www.canada.ca/en.html> adresinden 27 Aralık 2019'da alınmıştır.
- Judith, H. H. Graaff. "The Constitution of Detergents in Connection with the Cleaning of Ancient". *Textiles, Studies in Conservation*, 13(3), 1968:122-141.
- Kiraz, M., Nilüfer. "Arşiv ve Kütüphanelerde Böceklerden Korunma Yöntemleri". *Art-Sanat*, (3), 2015: 197-206.
- Larochette, Yadin. "Wolber's World: A Review of a Textile Wet Cleaning Workshop Held in Oaxaca", Mexico, WAAC Newsletter, 34(1), 2012: 24-26.
- Moe, Sato. *An Experimental Evaluation of Non-ionic Surfactant Dehypon LS 54*. (MPhil). School of Culture and Creative Arts, University of Glasgow, 2014.

- Seçkin, Nadide. "Anıtlarda Bozulmaya Neden Olan Etkenler". Uçkan, Y. O. (Editör). *Restorasyon ve Koruma İlkeleri*, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 2013: 98-124.
- Soysaldı, A. (2012). *TCDD Milli Mücadele Dönemi Atatürk Konutu ve Vagondaki Bazı Tekstil Eserlerin Konservasyon ve Restorasyon Uygulama Raporu*. Tren Sesi Eşliğinde Kurtuluş Hazırlıkları, TCDD Genel Müdürlüğü Basın Yayın Halkla İlişkiler Müşavirliği: Ankara 62-77
- Soysaldı, Aysen. *Tekstil Eserlerin Konservasyonu ve Türkiye’de Etnografya Müzelerinin Sorunları*. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Çalışmaları. Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017
- Soysaldı, Aysen. Ünalı, Vedat. "Türkiye’de Tekstil Eser Koruma ve Onarımında Mesleki Yeterliliklerin Oluşturulması ve Önemi". 4. Yöresel Ürünler Sempozyumu ve Uluslararası Kültür Sanat Etkinlikleri Programı, (Eylül 2016): 93-98.
- Stavroudis, Chris. "Sorting Out Surfactants", *WAAC Newsletter* 31.1 (2009): 18-21.
- Stone, F. Peter. *Oriental Rug Repair*. London: Thames And Hudson, 2010.
- Tetreault, Jean. "Coatings for Display and Storage in Museums", *Canadian Conservation Institute Technical Bulletin*, 21, 1999.
- Ogden, S. Frisina, A., (2004). *Storage For Textiles*, Minnesota Historical Society <http://www.webcitation.org/75B1cYqrP> adresinden 27 Aralık 2019’da alınmıştır.
- Uçar, F. Banu. *Tarihi Tekstil Konservasyonunda Temizlik Uygulaması*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1998.
- Uçkan, Y. Olcay. (Editör). *Restorasyon ve Koruma İlkeleri*, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 2013: 98-124.
- Ünalı, Vedat. Soysaldı, Aysen. Ören, Sinan. (2018). "Tarihi Tekstillerin Islak Temizleme İşlemleri İçin Geliştirilen İki Sabunun Dehypon LS 54 İle Performanslarının Karşılaştırılması", *Journal of Turkish Studies*, 13. 26 (2018): 1187-1202.
- Ünalı, Vedat. "Tarihi Tekstillerin Korunma Yöntemlerinden Islak Temizlik Uygulama Örneği" *İdil*, 62 (2019): 1339-1353.
- Ünalı, Vedat. *Kilim Koruma ve Onarım İlkeleri, Meslek Analizi ve Uygulanabilirliği*. Yayımlanmış Sanatta Yeterlik Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2018.

MAINTENANCE, CONSERVATION AND REPAIR APPROACHES OF THE OWNERS OF CARPETS, KILIM AND OTHER PLAIN WOVEN WORKS WITH ETHNOGRAPHIC VALUE

Vedat UNALDI

Abstract

In Anatolia, which is very rich in terms of cultural works, there is no doubt that carpets, kilim and other plain woven works are the most common. So much so that, it is possible to come across these woven works in many museums, private collections or houses. Apart from museums or collections, individually owned works are transferred from generation to generation and are often attached a great value and kept as family heirlooms. The majority of the owners of these woven works take a number of maintenance and protection measures because of these protective approaches. In our country, since studies done on textile protection and repair are limited and people are not informed of the enterprises and workshops operating in the field of protection-repair or because the costs of these processes are quite high, the owners of these woven works make wrong interventions by alternative methods within their own means. In this study, knowledge levels and approaches of the owners of ethnographically valuable carpets, kilim and other plain woven works regarding the protection and repair of these works were examined. The 39-question questionnaire forms prepared was filled out by face-to-face or telephone contact with the owners of these works. Questionnaires were prepared in three different categories, which are the section on demographic characteristics, the section where the level of knowledge about the woven works the owners possess and the section where protection-repair approaches were determined. The data obtained from the survey were analyzed with SPSS package program, and knowledge level and approaches of the owners of these works were interpreted. As a result of the interpretations of the findings, inappropriate interventions were determined, and recommendations regarding the subject were made. With this study, it is planned to create and develop the infrastructure to raise the awareness of the owners of the woven works and guide them about maintenance, protection and repair.

Keywords: Carpet, kilim, plain woven, conservation, restoration